

MOĞOLLARIN GİZLİ TARİHİ'NE VE ALTAN TOBÇI'YE GÖRE ÇİNGGİS-HAN'IN ŞECERESİ

Tuncer GÜLENSOY

M.S. 1200 yıllarında Doğu'da Çin Seddi ile Batı'da Baykal gölü arasında uzanan geniş otlaklarda, Orta Asya'nın bozkır kavimleri arasında çetin bir mücadele hüküm sürüyordu. Diğer bozkır kavimleri yanında Moğollar da bu amansız bozkır mücadelesine karışmış fakat kabileler arasında bir birlik meydana getirilememesi sebebiyle, henüz güçlerini gösterememişlerdi.

Bu bozkır mücadelesinin devam ettiği günlerde, bir oymağın, o zamanın şartlarına göre, orta halli başkanı olan Yesugai-ba'atur, doğam ile Onan (Onon) nehri civarında ava çıkmıştı. Av esnasında rastladığı Merkit¹ lerden Yeke-Çiledü'nün, Olhuno'ut² lardan Ho'elun-ucin³ adlı bir kızı kendisine eş olarak alıp götürmekte olduğunu gördü, ve kardeşleri Nekun-taize ve Daritai-otçigin'in yardımı ile Ho'elun'u Çiledü'dan alarak kendisine eş yaptı⁴. İşte bu kadın sonraları, bir cihan imparatorluğuna adını verecek olan Çinggis'in anası olacaktı.

Yesugai'nin Ho'elun'u kaçırmamasından ve evlenmelerinden sonra, Moğollarla Tatarlar⁵ arasındaki mücadele yine devam ediyordu. Bu savaşlar-

1 Merkit, Merkidai: Selenge nehrinin aşağı kısmında oturan bir halk olup, Ha'at-merkit, Ho'as-merkit, Uduyit-merkit ve Uvas-merkit adlı boylara ayrılırlar.

2 Olhuno'ut: Unggirat kabilesi olan Tongut'ların bir ailesi.

3 *Altan Tobçi*'de Ögelen-eke ve Ögelen-ğatun.

4 Bu hadise için bk. A. Temir, *Moğolların Gizli Tarihi*, (Ankara 1948), s. 16-17, §§ 54, 55, 56.

5 Tatarlar Buyür gölü ile Halha civarında oturan maruf halk (bk. A. Temir, *a.g.e.*, s. 272 "İndeks") olup, 12. yüzyılın ortasında büyük rol oynamışlardır. Sonraları Kin devleti tarafından sıkıştırılarak kaçan Tatar'lar Çinggis-han tarafından basılmışlardır. Bunun üzerine, Camuğa'nın etrafında toplanan düşmanların tarafına geçmişler ve 1202'de Dalan-nemurges'te (İç Moğolistan'ın kuzeyinde) vukubulan savaşta Çinggis-han tarafından imha edilmişlerdir. Fakat bu isim hariçte yaşamakta devam etmekte, Çin'de Da-da ve Avrupa'da Tatar şekillerinde bütün Moğol halkı için kullanılmakta ve hatta bazı Türk halkları da yanlış olarak bu isimle anılmaktadır (A. Temir, *a.g.e.*, s. 276).

dan birisinde Yesugai-ba'atur, Tatarların reisi olan Temucin-üge (Temücin-üge)'yi esir olarak tutmuş ve kabilesine getirmişti. Aynı gün de, hâmile olan Ho'elun bir erkek çocuk dünyaya getirdi⁶. Doğum hâdisesi, esir Temucin'in getirilmesi ile aynı ana rastladığı için, bu hâdisenin ileride de unutulmaması düşüncesiyle, doğan bebeğe Temucin adı verildi.

Sıçan yılı⁷ nın 7. ayında Keluren nehri (veya Kerulen, Kelüren)'nin üzerinde bulunan Kode'e adasında (Kode'e-aral veya Kodo'e-aral veya Kode'u-aral "Ködege-aral"), Dolo'an-boldağ⁸ ve Şilğinçek mevkileri arasında saray kurulmuşken, yâni Büyük Kurultay toplandığı zaman yazılıp tamamlanan *Moğolların Gizli Tarihi*⁹ bu hâdiseyi yukarıda izah ettiğimiz şekilde anlatır.

Moğolların Gizli Tarihi, 13. yüzyılda Moğolistan'da Yüan sülâlesinin son zamanlarına doğru, aslında Uygur harfleri ile Moğolca yazılmış ve sonra Çin işaretlerine çevrilmiş; Uygur yazılı aslı ise kaybolmuştur¹⁰.

Eser, bütünü ile Çinggis-han ve halefi Ögedey (Oktay) Han'ın saltanatlarının tarihi ile beraber, kısmen mitolojik bir şecere cetvelini ihtiva eder. Epik bir tarih veya destan da diyebileceğimiz bu eserde bütün Moğol kabilelerinin içtimâî hayat, bozkır kültü ve savaşlarını derinliğine olarak görmek mümkündür. Konumuz bunlar olmadığı için, yukarıda işaret ettiğimiz hususlara temas etmeden geçeceğiz.

Biz burada, konumuz olan Çinggis-han'ın şeceresini *Gizli Tarih* ve *Altan Tobçi*¹¹ 'ye göre ele alıp işleyeceğiz¹².

Moğolların efsanevi cediti, Türklerde olduğu gibi Bozkurt (Börte-çino. AT'de: börte çino) ile Beyaz Geyik¹³ (Ho'ai-maral "Goa-Maral". AT'de: gooa maral)'tir.

6 Çinggis'in doğumu için bk. A. Temir, *a.g.e.*, s. 275, 276.

7 Sıçan yılı için bk. O. Turan, *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul 1941.

8 Dolo'an-boldağ (Doloğan-boldağ) : "Yedi tepe". § 136'da: Dolo'an-bolda'ut.

9 *Moğolların Gizli Tarihi* üzerine umumî bilgi için bk. A. Temir, *a.g.e.*, giriş, s. I-XXXII.

10 Bu konu geniş olarak, hazırladığımız doktora tezinin girişinde ele alınmıştır.

11 *Altan Tobçi*, by C.R. Bowden, Wiesbaden 1955. Altan Topçi hk. umumî bilgi için bk. A. Temir, *a.g.e.*, s. XII, XIII not 2.

12 Çinggis-han'ın öncül ve ardılları üzerine yapılmış olan bir şecere *Moğolların Gizli Tarihi*'nin 279. sayfasında tam verilmişse de şecerenin diğer kollarına temas edilmemiştir. Bu bakımdan, hazırladığımız şecere zikredilen şecereye ilâve mahiyetindedir.

13 geyik, Türk destanında da görülür.

Şecerenin MGT* ve AT**deki başlangıcı aynı olup, 10. batına kadar da aynen devam etmektedir. AT'de, MGT'den farklı görülen isim 2. batındaki Tamaça adıdır. Bu ad AT'de Temücin/Temüçin olarak geçmektedir. Şecere ve kolları MGT'de devam etmesine rağmen AT'de Toroholcin-baiyan (AT: torağolçin/Torgalcin bayan)'da kesilmekte ve arada geçen uzun bir devreden söz edilmeden "mongğol-un kad-un degedü inu eng terigün çinggis kağan"¹⁴ denilerek, Çinggis-han'ın ardılları ele alınmaktadır¹⁵. AT'ye göre Çinggis-han'ın ardılları şunlardır¹⁶:

Ögedei Kağan (Onun kardeşi Külüg Kağan, onun kardeşi Möngke Kağan, onun kardeşi:)/Kubilai Kağan (onun kardeşi, sonra, Ölcei-tü Kağan)/Külüg Kağan/Buyan-tu Kağan/Gegen Kağan/Yisün Temür Kağan/ (ondan sonra) Cayağa-tu Kağan/(ondan sonra) Kutuğ-tu Kağan/(ondan sonra) Aciyamal Kağan/(ondan sonra) Ukağa-tu Kağan/(onun oğlu) Bilig-tü Kağan/(onun oğlu) Uskal Kağan/(onun oğlu) Corig-tu Kağan/(onun oğlu) Elbeg Kağan.

Elbeg Kağan'dan sonra, imparatorluk hanedanı Oyiradların eline geçti ve uzun zaman bu hanedan Moğollara hükûmet etti.

* *Altun Tobçi* (AT), *Moğolların Gizli Tarihi* (MGT) kısaltması ile gösterilmiştir.

14 trc. "moğolların birinci ve en büyük hanı Çinggis Kağan idi".

15 AT'de §. 7'de tekrar geriye dönülüp, Duva-Soğor ve Dobun-Mergan'dan bahsedilmektedir. (krş. şecere cetveli)

16 MGT'de Çinggis-han'ın ardıllarından 4 oğlu ve 4 torunu zikredilmektedir.